

Rejs sa pršla teljanskə zidarjə jən za-
čiel dejlat. Zidaje nej šluo hitər od ruok,
zatu sa imejl Zagaričanə jən Malava-
ščə cajt za premišljevat, kaku b se zniebl
tega vranča.

Pa sta (sa!) se zmislal: kar sa Te-
ljanə padniev səzidal, sa pyuntarjə čez
nuoč padrl, starəm babam sa pa na-
tvjezla, de sam zludi padira.

Pa to ni najhujše mesto. Vsak, kdor prevaja narodopisna besedila v knji-
ževni jezik, naj bi poprej preštudiral Breznikove zlata vredne razprave v zgoraj
navedeni knjigi (Cvetje 19), pa naj bi pridneje ko dnevno časopisje prebiral
Krpana pa Makalonco pa vzorne kmečke povesti, zraven tudi kajkavske in druge
slovanske pravljice, ki jih je Breznik tako visoko cenil zaradi pristnega do-
mačega sloga in skladnje.

Ivan Grafenauer

Lojze Zupanc, Velikan Nenasit, Belokrajinske pripovedke. Založba Murenček,
knjigarna Jože Žužek, Ljubljana 1944.

To je že peta zbirka, ki jo je priobčil L. Zupanc iz bogate zakladnice belo-
krajinskega narodnega pripovedništva: 46 pripovedk, večinoma krajevnih in
etioloških, o velikanih in graščakih, hebcih in skopuhih, šokcih in Ciganih,
pa tudi pravih pravljic, občih in v Belo Krajino postavljenih, legendarnih, ša-
ljivih (o vragu i. pod.) in novelističnih (naslov naj bi upošteval tudi te). Vse-
binsko so povestice zelo različne, motivno mikavne; mnogo jih je prav svoje-
vrstnih, tudi če so inačice po vsej Evropi znanih pravljic. »Vrag v Bilpi«
(str. 22) in »Vrač in vrag« (25) in še nekatere druge so po svoje obrnjene pre-
mene pravljice o »Neumnem vragu«; druga je nekoliko podobna zgodbam o te-
penem hudobčku v Finžgarjevi Makalonci (Hudobin potepin in ovčar,
36 s., H. p. in krojač, 49 s.); »Kučarski pastir in vražja vojska« (36) je po svoje
zasukana pravljica o »Torbi, klobuku in rogu« (Bolte-Polivka I, št. 54;
slov. hrv. srb. inačice str. 478—9); sajastega kovača je zamenil vrag; »Kačršen
človek, takšna duša« (65) je pravljica o »Sv. Petru in njegovi materi« (Bolte-
Polivka III, št. 221, slov. inačice str. 539, SNP I, št. 412, 419; Šašelj, Bi-
sernice št. 17 a-b), prenesena na Petrovega pomočnika kovača in njegovo mater;
»Brodar in njegova hči, dva pametnjaka, premagata graščaka« (83) je svojevrstna
inačica pravljici o »Umni kmečki hčeri in kralju« Bolte-Polivka II, št. 94,
slov. inačice 351, hrv. srb. 351—2, Čajkanović št. 78); sklep je čisto dru-
gačen: graščak ne vzame — kakor kralj — umnega dekleta za ženo, ampak od
presenečenja umre, brodnik in njegova hči pa le postaneta lastnika gradu na
Kučarju. Ta pravljica stoji bliže zahodnim izročilom (staroislandska iz 12. stol.,
angl. iz 14. stol., nekatere uganke že staroveške) kakor vzhodnim, pripovedke
o velikanih in večina o vragu pa spominjajo bolj kajkavskih in hrvaških.

Žal tudi Zupanc v tej zbirki in v prejšnjih kakor Ljubič ne navaja ne krajev,
iz katerih so njegove povestice, ne pripovedovalcev. Ti podatki bi bili toliko
bolj dobrodošli, ker niso vse iz enega okoliša. Največ jih je sicer iz Šokarije pod
Semeničem in iz okolice Kučarja in Metlike, precej pa jih je tudi iz krajev okoli
Črnomlja, Dragatuša, Vinice in Starega trga. Znano pa je, da je prebivalstvo teh
okrajev in krajev kaj različnega pokolenja in da se v Beli Krajini križajo
črnokrajinska, kajkavsko-čakavska in štokavska narodna izročila. Zupanc pa je
svoje povestice vse preliel v knjižni jezik in s tem krajevne razločke zabrisal.

Hvale je vredno, da si je pri svojem prevodu skrbno prizadeval bližati svoj
slog nazorni in preprosti živi narodni govorici, da je pripovedovanje prijetno
in da iz vpletenih belokrajinskih besed diha tudi nekaj belokrajinske narečne
domačnosti. Vendar je vsa skladnja zahodnoslovenska, časih kar ljubljanska;

napačno rabljeni »ampak«, ko ni poprej zanikana nasprotna trditev ali lastnost (str. 33 kar na začetku odstavka). Tudi se ni docela iznebil zgolj književnih, ljudstvu neznanih besed, oblik in rekel, kjer ne manjka pristno domačih: »se je začel meriti v moči« (moč, 15), »ko je končal z delom« (delo končal, 68), trudapoln (utrudljiv, 52), bodril (rus. 58, 60; spodbujal, priganjal), »kjer je ustvarjajoča roka Kristusova (stvarnikova r.) natrosila toliko lepote! (lepote!), da je belokrajinska kotlina ... lepa ko sama nevesta« (samo: nevesta, 64), »da se bodo Belokrajinci prevzeli dobrote« (od, zaradi dobrot, 64) i. pod: Tako izražanje moti posebno v pesemskih vložkih, ki zvenijo vse drugače kakor belokrajinske narodne pesmi, n. pr. neljudska podoba »Minula bo bolezen ta, Ki v tvoji glavi zdaj divja« (26) ali slovniška napaka »(vrag grozi:) ...jesti daj, če ne... vsa polja tvoja pa zasipljem (zasul bom!) s točo« (19).

Ivan Grafenauer

Tri božje poti. Spisal Joža Lovrenčič. 1944. Založila Družba sv. Mohorja v Ljubljani. 64 str.

V knjižici nam podaja Joža Lovrenčič legende o postanku slovenskih božjih poti na Višarjah in na Sveti gori pri Gorici pa milostne podobe na Brezjah, vsako v štirih pesmih. Prof. Šantel je legendam narisal zgodovinsko in narodopisno ustrezne ilustracije in vsaki prvi pesmi primerno inicialko. Na koncu dodaja Lovrenčič še legendarne in zgodovinske podatke, k zgodovini Layerjeve podobe M. P. na Brezjah tudi literaturo. Knjižica pa ni samo zaradi svoje snovi narodopisno zanimiva, ampak tudi zaradi pesemske oblike. Pesnik Lovrenčič se je namreč potrudil, da bi dal svojim pesmim po osnutku in po slogu obliko narodnih pesmi. Če se ne oziramo na ciklično ureditev, ki je naša narodna pesem s svojo baladno strnjenoostjo ne pozna, se mu je osnutek pesmi v tem pogledu posrečil; vsaka pesem je snovno in motivno enotna, zaključena celota, skladno urejena; najbolje se to vidi v pesmih o svetogorski Mariji, zlasti v trodelno osnovani drugi, o »Uršiki v Marijini službi« s trikratno ječo in trikratno čudežno osvoboditvijo. Prizadeval si je, da bi zadel narodni jezikovni slog; besedje je skoraj izključno iz žive (a ne vsakdanje) narodne govorice, le tu in tam so mu ušli zgolj knjižni izrazi, tako med drugim v pesmi »Marija se prikaže Uršiki« baročna prispodoba »ko brokat ... oblak je zlat« (22), v pesmi »Nova znamenja« moderni Kettejev »belogrod ... ptič labod« (32); več jih je v pesmih o Mariji Pomagaj, pa v Layerjevem meščansko-umetniškem okolju so kulturni izrazi razumljivi in umetniško upravičeni, celo klasicistični, nekoliko preobrbljeni »Med vojsko muze le molče« (41). Pesmim je hotel dati tudi narodno pesniško obliko. Tu pa ni posegel do jedra: prevzel je od narodnih pesmi nekoliko ohlapne rime, nikakor ne v pretirani meri, asonanc se je skoraj čisto ogibal. Ni pa dojel bistva narodnega pesemskega sloga, muzikalne gradnje kitic, kitičnih odstavkov in vrstic, sploh tesne povezanosti narodne pesmi s petjem.

Niso namreč ohlapne rime poglavitna lastnost naše narodne pesmi, še manj je to njena prednost. Bistveno ji je marveč, da raste vsa narodna pesemska oblika iz ritma in melodične napeva ali vsaj pevske recitacije (tako pri narodnih molitvah, pogosto tudi legendah); saj je narodna pesem po svojem bistvu péta (ali pevsko recitirana) pesem, ne besedilo za branje. Ne le, da se kitice, naj so daljše ali krajše, kot vsebinske in sintaktične celote prilegajo celotnemu kitičnemu napevu, da se lahko vse kitice pojo po istem napevu; tudi vsi vsebinsko-oblikovni deli daljših kitic se ujemajo z melodičnimi skladi, da melodijska pavza nikoli ne preseka stavka na dvoje; tudi vsaka vrstica (pri poskočnih vrsticah dvojica) se kot vsebinsko-sintaktična enota krije z melodičnim motivom: Vsaka vrstica je sama iz sebe ali iz prejšnjega popolnoma umljiva celota; to izključuje ne samo kakršen koli prestop (enjambement), ki ga narodna pesem v celoti zametuje, ampak tudi to, da bi vrstica za popolno umevanje potrebovala nujnega dopolnila šele iz sledeče vrstice ali vrstic. To je prav za prav samo natančno uporabljeno pravilo, ki ga je dr. Breznik odkril glede besednega reda v stavku: odvisni stavčni poudarek (misel, pojem, ki je že v prejšnjem stavku obsežen) navadno stavek začenja; neodvisni stavčni poudarek (misel, pojem, ki v prejšnjem stavku ni obsežen, torej to, kar se hoče novega povedati) stoji šele